

ARAPÇA İSİMLERİN ÇOĞUL YAPILMASI

Arapçada isimler üç hal üzere bulunurlar.

1 - MÜFRED (Tekil): İsmın tekil halidir. كتاب kitâb, قلم qalem, جامع câmi‘ gibi belirsiz veya الكتاب el-kitâb, الوطن el-vatan, gibi belirli halde bulunan tekil isimler olabilir.

2 - TESNİYE (İkili Çoğul): Arapçaya mahsustur. Bir ismi, tesniye (ikili çoğul) çoğul yapmak için iki farklı ek kullanılabilir:

A - Kelimenin son harfinin harekesi üstün okunur ve kelimenin sonuna

(ئین - **ye-nun: -eyn**) veya

B - Tesniye eki olarak (ئان - **elif-nun: -ân**) eki getirilir.

Ancak bu ikinci ek çok az kullanılır.

Tablo: Tesniye (İkili Çoğul)

İki devlet	devleteyn	دولتين	devlet	دولت
İki memleket	memleketeyn	مملكتين	memleket	مملکت
İki taraf	tarafeyn	طرفين	taraf	طرف
İki deniz	bahreyn	بحرين	bahr	بحر
İki kara	berreyn	برين	berr	بر
İki göz	aynân	عينان	ayn	عين
İki isim	nâmân	نامان	nâm	نام

3 - CEM' - جمع) çoğul): Üç ve daha fazla olan nesnelere çoğul (cem') sayılır. Arapçada ikiden fazla olan nesnelere belirtmek için düzenli çoğul (cem'-i sâlim) ve düzensiz çoğul (cem'-i mükesser) olmak üzere iki farklı şekilde çoğul yapılır.

A - DÜZENLİ ÇOĞUL (Cem'-i Sâlim): Arapça isimlerde cinsiyet (erkeklik- dişilik) söz konusudur. Erkek (eril) isimlere müzekker isimler, dişi (dişil) isimlere müennes isimler denilir. İki'den fazla sayıdaki bir nesnenin isminin düzenli çoğulu yapılırken ismin erkek (müzekker) veya dişi (müennes) olduğuna bakılır. İsim erkekse sonuna

(ون - vav-nun: -ûn) veya

(ين - ye-nun: -în) getirilir.

İsim müennes (dişi) ise kelime sonundaki dişilik belirten te veya ha-i resmiye atılarak yerine (ات - elif-te: -ât) eki getirilir.

Cem'-i Sâlim ikiye ayrılır. Bunları aşağıdaki tabloda görebiliriz.

Tablo: Cem'-i Sâlim Müzekker ve Müennes

A. Cem'-i Müzekker Sâlim		B. Cem'-i Müennes Sâlim	
----în - (ين) / (ون) - ----ûn		(ات) - ---ât	
مسلمين - مسلمون müslimîn - müslimûn	مسلم müslim	مسلمات müslimât	مسلمه müslime
مأمورين - مأمورون Me'mûrîn - me'mûrûn	مأمور me'mûr	مأمورات me'mûrât	مأموره me'mûre
معلمين - معلمون mu'allimîn - mu'allimûn	معلم mu'allim	معلمات mu'allimât	معلمه mu'allime

DÜZENSİZ (KIRIK) ÇOĞUL (CEM‘-İ MÜKESSER)

Arapça’da bazı kelimelerin çoğulu sonlarına harf ilave edilerek değil, belli kalıplara göre asıl şekilleri kırılarak yapılır. O yüzden kırık veya düzensiz çoğul denilen bu kelimeler belli kalıplara göre (vezin) bazen üçüzlü kökteki harflerin harekeleri (sesleri) değiştirilerek bazen de kelimenin başına, ortasına veya sonuna yeni harfler ilave edilerek (zaid harfler) türetilmektedir. Cem‘-i mükessere kırık çoğul denilmesi bu sebeptendir. Bu tür çoğul yapmanın kesin bir kuralı yoktur. Bir kelimenin 25’ten fazla cem‘-i mükesser kalıbından hangisine sokularak çoğul yapılacağını önceden kestirmek her zaman mümkün olmaz. Bir kelime iki bazen üç ayrı vezinde de çoğul olabilir. Arapça’ya hakim olmayanlar ve Osmanlı Türkçesi öğrencileri için bu türden kelimelerin doğru okunması ve anlamlandırılması için sözlük kullanılması önerilir.

Cem’-i mükesser (düzensiz çoğul) vezinleri ve örnek kelimeleri aşağıdaki tabloda görebiliriz.

Tablo:Cem‘-i Mükesser (Düzensiz/Kırık Çoğul) Vezinleri ve Örnek Kelimeler

Vezin	Örnek Kelimeler		Vezin	Örnek Kelimeler	
Ef‘âl - افعال	اكدار	كدر	Fevâ‘il - فواعل	جوامع	جامع
	ekdâr	keder		cevâmi‘	câmi‘
	اسباب	سبب		سواحل	ساحل
	esbâb	sebep		sevâhil	sâhil
Fu‘ûl - فاعول	امور	امر	Fevâ‘îl - فواعيل	قوانين	قانون
	umûr	emr		kavânîn	kânûn
	علوم	علم		حواقين	حاقان
	ulûm	ilm		havâkîn	hâkân
Fu‘ul - فعل	كتب	كتاب	Efâ‘il - افعال	اكابر	اكبر
	kütüp	kitâp		ekâbir	ekber
	طرق	طريق		اعظم	اعظم
	turuk	tarîk		e‘âzım	a‘zam
Fu‘al - فعل	امم	امت	Efâ‘îl - افاعيل	اقاليم	اقلیم
	ümem	ümmet		ikâlîm	iklîm
	دول	دولت		احاديث	حديث
	düvel	devlet		ehâdîs	hadîs
Fi‘al - فعل	نعم	نعمت	Ef‘ilâ - افعلا	انبيا	نبي
	ni‘am	ni‘met		enbiyâ	nebî

	مل	ملت		اوليا	ولي
	milel	millet		evliyâ	velî
فعال - Fi'âl	بلاد	بلده	افعله - Ef'ile	اجوبه	جواب
	bilâd	belde		ecvibe	cevâp
	كبار	كبير		esliha	silâh
	kibâr	kebîr			
فعال - Fu'âl	حكام	حاكم	مفاعل - Mefâ'il	مكاتب	مكتب
	hükkâm	hâkim		mekâtîp	mektep
	كفار	كافر		ma'ârif	ma'rifet
	küffâr	kâfir			
فعلة - Fa'ale	طلبة	طالب	مفاعيل - Mefâ'il	مكاتيب	مكتوب
	talebe	tâlip		mekâtîp	mektûp
	تبعه	تابع		mefâtîh	miftâh
	tebe'a	tâbi'			
فعلا - Fu'alâ	علماء	عالم	تفاعيل - Tefâ'il	تكاليف	تكليف
	ulemâ	âlim		tekâlîf	teklîf
	شهادا	شهيد		tesâvîr	tasvîr
	şühedâ	şehîd			
فعايل - Fe'â'yil	رسائل	رساله	افعل - Ef'ul	انفس	نفس
	Resâ'il	risâle		enfüs	nefs
	نتائج	نتيجه		انجم	نجم

	netâyic	netîce		encüm	necm
--	---------	--------	--	-------	------

Bazı kelimelerin birden fazla vezinde kırık çoğulları yapılabilmektedir:

Talebe – (طلبه) / tullâb – (طلاب) : Tâlib – (طالب)

Kefere – (كفره) / küffâr – (كفار) : Kâfir – (كافر)

Enfüs – (انفس) / nüfûs – (نفوس) : nefis – (نفس)